

GÖZLƏNİLMƏZ GÖRÜŞ

Qəzənfər KAZIMOV,
professor

(Əvvəli ötən saylarımızda)

Qəbulxanada 50-55 yaşlarında bir rus qadını və bir də 17-18 yaşında sünbüllü saçlı olan mavi gözlü, çox səliqə ilə geyinmiş bir qız var idi. Mən onu da «rus» hesab edirdim. Müdirin müşavirə keçirdiyini bilib biz bir anlığa dəhlizə çıxdıq. Abuzər nəzərə alım deyə məni qabaqcadan xəbərdar etdi: «Bu qız mənim qızımdı». Mən heç buna fikir də vermədim. Çünki keçi öz canı hayında olan kimi, mən də öz dərdimdə idim. Özgə yer, harda yaşayacam, nə olacaq? - fikrimdən çıxmırdı. Abuzər məni qoyub getdi dispetçer otağına, dedi: Müdir-lə görüşdən sonra heç yerə getmə. Gələ-rəm gedərik yataqxanaya. Mən qayıdıb içəri girdim, uc tərəfdə stulda oturdum. Rus qadını Anna Markelovna, heç demə, həm qəbulxanada katibə, həm də kadrlar şöbəsinin müdiri imiş. Bu gün o bir az içibmiş, sərxoş imiş, ona görə bu cavan qızı çağırub müvəqqəti olaraq müdirin qəbulxanasında özünü əvəz etmə-yə qoyub. Artıq qəbulxanada ikimiz qaldıq. Bu qız cəsarətlənib məndən soruşdu: -Siz Bakıdan gəlmisiniz?

-Hə.

-Hüsi Hacıyev küçəsini tanıyırsınızmı? Mən güldüm:

-Tanıyıram, necə bəyəm?

-Yaxşı, siz yazıçı Eyyub Abasov eşit-misiniz? Onun «Zəngəzur» romanı var. Stalin mükafatına layiq görülüb. Mənim xalamın eridir. Bakıda iki xalam yaşayır. Kamilə və Xədicə. Xədicənin əri hərbi jurnalist Tağı Axundov olub. Rəhmətlik Kırmda Kerçi azad edəndə həlak olub. Mənim dilim batmışdı. Bu cavan qız özbəkistanlı «rus» haradan bilir Eyyub Abbasovu, Zəngəzuru, Hüsi Hacıyevi? Güclə soruşdum:

-Bağışlayın, sizin adınız nədir?

-Dilərə.

-Niyə «Dilərə», siz axı russunuz?

O güldü, sonra kədərlə dedi: «Yox, mən rus deyiləm. Mən Simferopolda anadan olmuşam. 1944-cü ildə mənim 3 yaşım olanda bizim xalqımızı Stalin sürgün edib bura.

-Axı sizin millətiniz hansı millətdir?

Düzünü desəm, mən bu vaxta kimi Kırım xanlığı olduğunu bilirdim, ancaq Kırım-tatar türkləri kimdir, onlar haçan və hara, nə üçün sürgün olunublar? - bilmirdim. Bir az da utandım. Axı mən tarixdən həmişə məktəbdə, institutda hamıdan yaxşı qiymət alardım, müəllim-lər məni tərif edirdilər. Soltanlı məktə-bində tarix müəllimi mərhum Məhyəd-din Quliyev bizə dərs deyəndə həmişə baxardı mənim üzümə, mənim mimika-ma. Əgər uydurma deyirdisə, mən başı-mı bulayardım, o da çalışardı deyərdi:

«Bu gün mən sizə təkcə üç söz öyrət-mək istəyirəm». Lakin tezliklə zəng vu-ruları, onun da canı qurtardı.

Mən bu qızın qabağında utandım. Mənə elə gəldi ki, o, kinayə ilə mənə baxır: «Elə bu sən idin özünü tərif edir-din ki, tarixi yaxşı bilirsən?» Bu qız mə-ni əzabdan qurtarmağa çalışdı, təkrar et-di: Mən rus deyiləm, adım Dilarədir. Atamın adı isə Əlidir. Mən Kırım-tatar türküyəm, - qururla dedi. Məni hər şey-dən o qurtardı ki, müdir azad oldu. Mən onun yanına girdim, təyinatın üstünə «4-cü dərəcəli çilingər» yazdı. Mən güclə narazılığımı bildirmək istədim ki, mə-nim təyinatımda axı «5-ci» yazılıb, mü-dir Zuhridinov Mənsur Nəsrəddin oğlu (özbək) sadəcə olaraq: -Xoşunuza gəl-mirsə, qayıdın Bakıya! - dedi.

O saat gözümlün qabağına «Azneft», Babayev və onun məni öz kabinetindən qovması kadrları gəldi. Yol gələndə sər-nişinlərin avtobus sürücüsünə dedikləri iki söz yadıma düşdü, sakitcə: «Kəttə rəxmət» - deyib çıxdım.

Qəbulxanada ləzgi dostum Abuzər hündürdən Dilarəyə nə isə deyirdi. An-caq hiss olunurdu ki, bu qız Abuzəri ar-tıq eşitmir.

Abuzər mənə yenə bir yenilik açdı.

-Gəl səni baş mühəndis ilə tanış edim. Xaçmazlıdı, belarusdu, o da AZİ-ni qurtarıb. Texnika elmləri namizədidir, mənim qardaşımla məktəbdə oxuyub - Bakıda. Girdim baş mühəndisin otağına. Abuzər: - Mixail Nikolaeviç, zdrasti. Mojno? Vot, priexal iz Baku moy tova-riş. Toje na rabotu.

Tanış olduq. Mixail Nikolayeviç mə-ni 2-ci briqadaya «Cağanın» tabeliyinə yolladı. Briqada başçısı «Avara» kino-sundakı quldur «cağaya» oxşayırdı. Bir ay çilingər-montyor işlədim. Mədən avadanlığının təmiri ilə, elektrik avadan-lığının istidən mühafizə olunması üçün müdafiə avtomatları qoymaqla məşğul idim. Bir aydan sonra Mixail Nikolayeviç məndə işləyən gənc mütəxəssis-ləri imtahana çağırdı. Burada Bakıdan «biz» idik, Qroznıdan, Lvovdan, Mosk-vadan, Kuybişevdən, Ufadan gələnlər çox idi. İmtahanda yeganə «5» alan mən oldum. Düzdür, rus dilində danışmaq, terminləri demək mənə bir az çətin ol-du, bəraət qazanmaq üçün dedim:

- Mixail Nikolayeviç, mən azərbay-canca oxumuşam, ona görə rusca danış-mağa çətinlik çəkirəm. O gülümsündü, təmiz azəri dilində dedi: -Yaxşı, azər-baycanca de.

Bu söhbətdən bir həftə keçməmiş məni neftçixarma ustası təyin etdilər. İşə başladığım birinci günlərdən elmi tədqiqat işləri aparmağa başladım.

1960-1966-cı illəri məndə çilin-gərlikdən baş mühəndisə kimi yol keç-dim. 1964-1965-ci illərdə birinci kitabı-mı yazdım və 1966-cı ildə Daşkənddə verdim nəşriyyata. 1967-ci ildə «Fərqa-nə vadisi neft yataqlarının istismarının əsas xüsusiyyətləri» adlı altında nəşr olundu. Bu kitabdən indiyə kimi Özbəkistan neftçiləri üçün «stolüstü» vəsait kimi istifadə olunur. 1966-cı ilin mar-tında «Özbəkneft» birliyinin baş mühən-disinin müavini - texnika və texnologiya şöbəsinə rəis təyin olundum. 1966-cı il avqust ayında isə «Cərnurqanəft» neft-mədənler idarəsinə baş mühəndis keç-dim. Bu mədənlərdə ağır asfalt-qətran maddələri neftin tərkibində hədsiz çox-dur. Rəhmətlik akademik prof.A.X.Mir-zəcanzadə SSRİ-də birinci olaraq Nyu-ton qanunlarına tabe olmayan neftlərin tədbiqi ilə məşğul olurdu. Belə neftlərə qeyri-nyuton neftləri deyirlər.

Atam Lətif kişi 6 may 1965-ci ildə dünyasını dəyişmişdi. 1966-cı ilin ma-

yında mən Soltanlıya atamın vəfatının ildönümünə gələndə özüm ilə bir qab belə neft gətirmişdim. Eyni zamanda mən artıq hazır elmi işimi də Azad müəllimin diqqətinə çatdırdım (akad.A-zad Mirzəcanzadə - Q.K.).

Bakıya gətirdiyim bu neft nümunəsi-nin ilkin tədqiqi ilə Azad müəllim ol-duqca maraqlanırdı.

O dedi: - Belə nefti hələ heç kim tədqiq etməyib, öyrənməyib. Mənim ha-zır namizədlik işim onun üçün artıq ma-raçq kəsb etmişdi. Mənə dedi: -Valeh, is-təyirsən ki, mən sənə elmi rəhbərin olam, başla hər şeyi təzədən, bu neftlə işlə. Sənə artıq çap olunmuş 4-5 məqal-ən var bu haqda. Sən, ümidvaram ki, tez müdafiə edə bilərsən. Əgər istəmir-sənsə, sənə müdafiə etməli işin var. Get AZINMAŞ-a prof.Pirverdiyinin və ya Əliverdizadənin yanına, orada müda-fiə et.

Mən heç götür-qoy etmədən dedim: -Azad müəllim, mən sizin rəhbərliyi-nizlə müdafiə etmək istəyirəm.

Elə də oldu. 1969-cu ildə Azad müəllim bir neçə görkəmli alimlə

Xoşbəxt günlər. Valeh Soltanlı qızı Sevilla. Əndican, 1975

(Moskva və leninqradlı) Daşkəndə gəl-di. Heç demə, o, mənim bütün məqalə-lərimi, kitablarımı oxuyurmuş. Mən isə, başım işə qarışmış, qiyabi aspiranturaya nə cür sənəd vermək, nə etmək lazımdır, artıq 2-ci plana keçirmişdim. Bəx-timdən bərabər neft mədənləri mənə qis-mət olmuşdu. Gecə-gündüz işləmək la-zım idi.

Daşkənddə Azad müəllim soruşur: - Burada, sizdə harda isə Valeh Oru-cov adlı şəxs var. Onu tapın mənə.

Başkənddən - «Özbəkneftdən» zəng etdilər: «Dərhal uç, Azad müəllim səni axtarıb».

Tez uçub gəldim Daşkəndə. «Sred-neazqaz» İnstitutunun direktorunun ka-binetində Azad müəllimi tapdım. O məni danladı ki, sənə işlərin hazırdır, niyə müdafiə etmirsən? Sonra bildi ki, heç aspiranturaya da sənəd verməmişəm.

-Yaxşı, otur, indi sənətdən imtahan verəcəksən, - dedi.

-Gözüm üstə, professor, - dedim.

Azad müəllim və onun qonaqlarının sualları nəzəriyyədən oldu. Dedi ki, təc-rübəni onsuz da bilirsən. İmtahan vərə-qəsinə əla yazıb dedi: 20 yanvar 1970-ə kimi sənə bütün sənədlərin Bakıda olmalıdır. Mən tezliklə Daşkənddə fə-

səfə və xarici dil imtahanlarını verdim, sənədləri hazırlayıb Bakıya, AZİNX-anın qiyabi şöbəsinə yolladı.

1970-ci ilin oktyabrında sınaq müda-fiəsindən keçdim.

1970-ci ilin aprelində məni yenə Ən-dicana qayıtdılar - «Ümumittifaq Nef-tavtomatlaşdırma» birliyinin Əndican fi-lialına rəhbər.

26 may 1972-ci ildə Bakıda müda-fiəm oldu. Elmi heyətin qarşısında 20-dən çox elmi (dərc olunmuş) məqaləm və 2 kitabım düzülmüşdü. Mövzu çox maraqlı idi. Stendlərdə qrafik və cədv-əllər, arayış və diaqramlar.

Azad müəllim bu vaxt QDR-də idi. Müdafiəmdə iştirak etmirdi. O, o qədər arxayın idi ki, mənim müdafiəmi rəhb-ərsiz qoyub getmişdi.

Mənim məruzəmdən sonra zalda ölü sükut oldu. Heç kim sual vermədi. 30-a kimi alimə bəraət qazandırmaq məqsədi ilə opponentim prof.t.e.d. A.F.Qasimov ayağa durub dedi:

-Valeh, xətrinə dəyməsin, vallah, bi-zim sənə heç bir sualımız yoxdur.

Yekdilliklə müdafiə qəbul olundu. Müdafiədə iştirak edən yerlim, filologi-ya elmləri doktoru, prof.Tofiq Hacıyev mənə yaxınlaşıb dedi:

-Valeh, sənə işin doktorluq işidir. Mən mütəxəssis olmasam da, hiss edi-rəm, sənə elmi işin doktorluq adına la-yiqdir. Nə isə mən Tofiq deyənlərin ha-mısını anlamadım və birinci müdafiə ilə doktorluq işi müdafiə oluna biləcəyini heç təsəvvürümə də gətirməzdim.

Mən 1960-1970-ci illəri bilavasitə məndə işləyərək Özbəkistan mədənl-ərində bütün yeni texnika və texnologi-yanın tətbiqi ilə məşğul oldum. Bu dövrdə yeni texnika nümunələri: AŞK-1, «Azınmaş-8», «SUEPS-1200», «ETS-Nİ» bilavasitə mənim rəhbərliyimlə hə-yata keçirilirdi.

1967-ci ildən başlayaraq məni dəfə-lərlə VDNX SSSR neft pavilyonuna də-vət edərtilər, mən də qabaqcıl texnika və texnologiyadan mühazirə oxuyardım. 1990-cı ilə kimi mənə VDNX SSRİ - 4 medalı (1 qızıl, 1 gümüş, 2 bürünc me-dal) və pul mükafatları verilmişdi.

Bu dövrdə mən 18 ixtiraya dövlət patenti aldım. Onlarca ümumittifaq elmi konfrans və simpoziumlarında məruzə-lərlə çıxış etdim.

75-ə kimi elmi əsər çap etdirdim, 14 kitab, monoqrafiya, abzor və məqalələr şəklinə. Mən istehsalatda işləyən vaxt 100-dən çox səmərəli təkliflər vermiş və həyata keçirmişəm.

1987-ci il sənədlərinə görə, mənim istehsalatda olan ixtiralarımın illik iqtisadi əhəmiyyəti 28 milyon sovet rublu ilə qiymətləndirilib. Sonra «SSRİ ixtira-cısı» adı verilmişdir mənə.

Həyatımda məni 4 dəfə razılığımı soruşmadan geridə qalan, plan yerinə yetirə bilməyən sənaye müəssisələrinə birinci rəhbər göndəriblər. Bu müəssi-sələr bir neçə ayın içərisində qabaqcıl müəssisələrə çevrilib, işləri sahmana salınıb, fəhlə və işçilərinin maaşı bir neçə dəfə artıb.

Özbəkistanda işləyən vaxt məni də-fələrlə televiziya, radioya dəvət edib intervü alıblar, qəzetlərdə mənim fəali-yətimlə əlaqədar çoxlu məqalələr çap olunub.

Mən dəfələrlə müxtəlif sovet orqan-larına deputat seçilmişəm, hətta SSRİ xalq deputatlığına namizəd olmuşam. Təəssüflər olsun ki, mənim bu uçuşum SSRİ-nin dağılması ilə mütənasib qırıldı.

(Davamı var)